

Sygn. akt II CSK 385/13

POSTANOWIENIE

Dnia 25 kwietnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z wniosku Syndyka Masy Upadłości Fabryki Mechanizmów Samochodowych "P." Spółki Akcyjnej w upadłości likwidacyjnej w S. przy uczestnictwie N. K.

o orzeczenie zakazów określonych w art.373 Prawa upadłościowego i naprawczego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 25 kwietnia 2014 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego w S.

z dnia 24 stycznia 2013 r.

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Syndyk masy upadłości Fabryki Mechanizmów Samochodowych „P.” S.A. w S. w dniu 4 czerwca 2012 r. wystąpił z wnioskiem o orzeczenie wobec uczestnika N. K. na okres dziesięciu lat zakazu prowadzenia działalności gospodarczej.

Postanowieniem z dnia 3 września 2012 r. Sąd Rejonowy w S. pozbawił uczestnika na okres pięciu lat prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu, natomiast w pozostałej części wniosek oddalił.

Ustalił, że w dniu 14 marca 2008 r. uczestnik został wpisany do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego jako członek zarządu Fabryki Mechanizmów Samochodowych „P.” S.A. w S., zawiązanej w 1992 roku. Postanowieniem z dnia 27 lutego 2002 r. Sąd Rejonowy w S. zatwierdził układ zawarty przez tę spółkę z wierzycielami w dniu 24 stycznia 2002 r. Z kolei postanowieniem z dnia 11 lutego 2011 r. Sąd Rejonowy w S. ogłosił upadłość Fabryki Mechanizmów Samochodowych „P.” S.A., obejmującą likwidację jej majątku. Przyjął, że według stanu na dzień 30 września 2010 r. łączna kwota wymagalnych zobowiązań krótkoterminowych spółki wynosiła 48 230 879,51 zł, w tym wobec jednostek powiązanych – 27 627 262,36 zł. Zobowiązania z tytułu dostaw i usług jednostek niepowiązanych wynosiły natomiast 4 763 963,76 zł, z tytułu wynagrodzeń - 1 299 986,62 zł, z tytułu podatku VAT i podatku od wynagrodzeń - 1 250 902,11zł, z tytułu podatków gminnych - 4 931 186,72 zł, a wobec Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – 7 160 228,90 zł. Opóźnienia w płatności przekraczały trzy miesiące, z tym że większość zobowiązań stała się wymagalna przed 2007 rokiem. W dniu 20 stycznia 2012 r. syndyk złożył listę obejmującą wierzytelności uznane według stanu na dzień 18 listopada 2011 r. w łącznej kwocie 34 093 286,15 zł.

Sąd Rejonowy uznał, że orzeczeniu zakazu prowadzenia działalności gospodarczej nie stoi na przeszkodzie art. 377 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1112 ze zm. –

dalej: „Pr.u.n.”), ponieważ przepis ten nie obejmuje swoim zakresem sytuacji, w których w chwili złożenia wniosku o orzeczenie zakazu toczyło się postępowanie upadłościowe. W takim wypadku termin roczny, o którym mowa w tym przepisie, w ogóle nie rozpoczyna biegu. W niniejszej sprawie w chwili objęcia przez uczestnika funkcji członka zarządu Fabryka Mechanizmów Samochodowych „P.” S.A. była już niewypłacalna w rozumieniu art. 11 ust. 1 Pr.u.n., gdyż w dniu 14 marca 2008 r. wymagalne były zobowiązania w kwocie co najmniej 908 123,97 zł, a w rzeczywistości ich wysokość była znacznie wyższa, skoro na liście wierzytelności zostały uznane zobowiązania w kwocie 34 093 286,15 zł. Wobec braku dowodów na zaciągnięcie w czasie pełnienia przez uczestnika funkcji członka zarządu nowych zobowiązań, należy przyjąć, że w dniu 14 marca 2008 r. wymagalne zobowiązania spółki wynosiły 34 093 286,15 zł. Uczestnik powinien więc w terminie do dnia 28 marca 2008 r. złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości spółki. Z racji pełnionej funkcji znał sytuację finansową spółki i zdawał sobie sprawę z kilkuset toczących się postępowań egzekucyjnych, dlatego zaniechanie złożenia wniosku w terminie 14 dni od wystąpienia przesłanek ogłoszenia upadłości przez niemal 3 lata należy uznać za zawinione, a stopień winy nieumyślnej określić jako znaczny. W okresie tym zmniejszyła się wartość majątku spółki i zwiększyły jej zobowiązania przez co spółka całkowicie utraciła zdolność do generowania zysku. Z tych względów Sąd Rejonowy pozbawił uczestnika praw określonych w art. 373 Pr.u.n. na okres pięciu lat.

Po rozpoznaniu sprawy na skutek apelacji obu uczestników, Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 24 stycznia 2013 r. zmienił zaskarżone postanowienie i zarówno wniosek, jak i apelację wnioskodawcy oddalił. Stwierdził, że Sąd pierwszej instancji, analizując regulację zawartą w art. 377 Pr.u.n., nie uwzględnił zmiany tego przepisu dokonanej ustawą z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2009 r. Nr 53, poz. 434 - dalej; „ustawa nowelizująca”). Zgodnie natomiast z art. 6 ust. 3 tej ustawy, jeżeli przed dniem jej wejścia w życie ustała możliwość orzeczenia zakazu, o którym mowa w ust. 1, z powodu upływu rocznego terminu do wszczęcia postępowania, zakazu nie orzeka się.

Powołując się na pogląd wyrażony w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 463/11 (nie publ.), Sąd Okręgowy przyjął, że art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej wskazuje moment miarodajny dla oceny, czy bezpowrotnie upłynął termin prekluzyjny, w którym można domagać się orzeczenia zakazu przewidzianego w art. 373 Pr.u.n. Chwilą przesądzającą o tym jest stan istniejący przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej, a ściśle stan bezpośrednio poprzedzający ten dzień. Ustawodawca utrwalił ten stan, stwierdzając, iż niemożność orzeczenia zakazu w owym czasie przesądza o tym, że nie może być on już orzeczony. Postanowienie tej treści nawiązuje do powoływanej w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej myśli o zachęceniu dłużników do występowania o ogłoszenie upadłości, jeśli zachodzą do tego podstawy poprzez wyznaczenie cezury, po której przyczyny przeszłe, niewykorzystane przez uprawnione podmioty we właściwym terminie do żądania usunięcia nierzetelnych uczestników z obrotu gospodarczego, objęte są swego rodzaju abolicją i nie mogą już posłużyć jako podstawa skutecznego wniosku o orzeczenie zakazu, nawet jeśli w późniejszym czasie zostanie złożony wniosek o ogłoszenie upadłości i termin ponownie się otworzy.

Sąd Okręgowy zaaprobował ustalenie Sądu pierwszej instancji, że w chwili obejmowania przez uczestnika funkcji członka zarządu istniał stan uzasadniający złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Uznał w związku z tym, że termin roczny przewidziany w art. 377 Pr.u.n. w pierwotnym brzmieniu upłynął przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej, wobec czego możliwość orzeczenia zakazu, o którym mowa w art. 373 Pr.u.n. jest wyłączona.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego wnioskodawca, powołując się na podstawę określoną w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy zgodnie z żądaniem wniosku. Wskazał na naruszenie art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej przez przyjęcie, że przepis ten wprowadza definitywne ograniczenie prawa żądania orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w razie ustalenia, że moment, w którym dłużnik powinien złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, wystąpił wcześniej niż rok przed nowelizacją art. 377 Pr.u.n., a przed wejściem w życie

ustawy nowelizującej nie został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika ani wniosek o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, nawet wówczas, gdy po wejściu w życie ustawy nowelizującej został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozważania prowadzące do rozstrzygnięcia zarzutu naruszenia art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej trzeba rozpocząć od przypomnienia regulacji zawartej w art. 377 Pr.u.n. w brzmieniu sprzed nowelizacji, utrwalonej wykładni tego przepisu oraz zakresu zmian wprowadzonych z dniem 2 maja 2009 r.

Artykuł 377 Pr.u.n. w pierwotnym brzmieniu stanowił, że nie orzeka się zakazu, o którym mowa w art. 373, jeżeli postępowanie w tej sprawie nie zostało wszczęte w terminie roku od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13, a gdy nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości, od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek złożyć. Na gruncie tego przepisu zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie przyjmowano, że wskazany w nim termin roczny jest terminem zawitym prawa materialnego, który nie podlega przedłużeniu ani przywróceniu, a uchybienie mu powoduje oddalenie wniosku o orzeczenie zakazu.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominował pogląd, podzielany przez większość doktryny, że określony w art. 377 Pr.u.n. termin roczny do wystąpienia z wnioskiem, o którym mowa w art. 373 Pr.u.n., biegnie od dnia, w którym dłużnik był obowiązany złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, tylko wtedy, gdy wniosku takiego nie złożyły inne osoby uprawnione, w szczególności wierzyciele. Jeżeli natomiast wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika został przez wierzyciela złożony, roczny termin do wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie zakazu liczy się od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku na podstawie art. 13 Pr.u.n. Niezłożenie wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w ciągu roku od dnia powstania przesłanek upadłości nie oznaczało więc całkowitej niemożności orzeczenia zakazu, jeżeli podstawa upadłości w dalszym ciągu istniała. Z wnioskiem o ogłoszenie upadłości po upływie tego okresu mógł wystąpić wierzyciel, co powodowało inny sposób

liczenia omawianego terminu, gdyż biegł on w takim wypadku od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku na podstawie art. 13 Pr.u.n. Dłużnik, który zataił podstawę do ogłoszenia upadłości nie mógł się wówczas zasłonić zarzutem, że podstawa ta wystąpiła wcześniej niż rok przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości. Osoby, które uzyskały status wierzyciela niewypłacalnego podmiotu po upływie roku od powstania jego niewypłacalności, nie mogły wprawdzie wystąpić wprost z wnioskiem o zakazanie prowadzenia przez niego działalności gospodarczej, ale nie były pozbawione możliwości skutecznego zainicjowania takiego postępowania. Osoby te mogły ponownie otworzyć termin do wszczęcia postępowania o orzeczenie zakazu, jeżeli wystąpiły z wnioskiem o ogłoszenie upadłości. Nie było przy tym – jak podkreślał Sąd Najwyższy - podstaw do przyjęcia, że wszczęcie postępowania upadłościowego prowadziło do zmiany sposobu liczenia terminu do wszczęcia postępowania o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej tylko wtedy, gdy wniosek o ogłoszenie upadłości wpłynął w ciągu terminu przewidzianego w art. 377 *in fine* Pr.u.n. Nie oznaczało to bynajmniej, że możliwość ponownego otwarcia tego terminu nie podlega ograniczeniom czasowym, gdyż ograniczeniem takim jest istnienie stanu niewypłacalności. W razie ustania tego stanu sąd oddala wniosek o ogłoszenie upadłości ze względu na brak podstaw do jej ogłoszenia, a w świetle art. 377 Pr.u.n. jedynie oddalenie wniosku na podstawie art. 13 Pr.u.n. uzasadnia odmienny sposób obliczania terminu do złożenia wniosku o zakazanie prowadzenia działalności gospodarczej. Jeżeli natomiast stan niewypłacalności trwa nadal, powinno być możliwe orzeczenie sankcji przewidzianej w art. 373 Pr.u.n.

Sąd Najwyższy podkreślał, że przyjęcie zróżnicowanego sposobu liczenia terminów było w art. 377 Pr.u.n. zabiegiem celowym, chodziło bowiem o stworzenie realnej możliwości złożenia wniosku o zastosowanie sankcji wobec dłużnika, który - poważnie naruszając reguły uczciwego obrotu - mógł zataić istnienie podstawy do ogłoszenia upadłości (zob. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2006 r., III CZP 13/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 8, z dnia 9 kwietnia 2010 r., III CZP 14/10, OSNC 2010, nr 10, poz. 133 i z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 23/11, OSNC 2012. Nr 1, poz. 5, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 maja

2006 r., V CSK 54/06, M. Prawn. 2006, nr 11, s. 566, z dnia 10 listopada 2006 r., I CSK 218/06, nie publ., z dnia 17 stycznia 2007 r., II CSK 330/06, „Izba Cywilna” 2008, nr 12, s. 45, z dnia 12 grudnia 2007 r., V CSK 321/07, nie publ., z dnia 5 marca 2009 r., III CSK 297/08, M. Prawn. 2009, nr 7, s. 356 i z dnia 10 stycznia 2010 r., II CSK 364/09, nie publ.).

Zgodnie z art. 1 pkt 120 ustawy nowelizującej, art. 377 Pr.u.n. otrzymał z dniem 2 maja 2009 r. nowe brzmienie i odtąd stanowi, że nie orzeka się zakazu, o którym mowa w art. 373, jeżeli postępowanie w tej sprawie nie zostało wszczęte w terminie roku od dnia umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13, a gdy wniosek o ogłoszenie upadłości nie był złożony, w terminie trzech lat od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek złożyć. Kwestie intertemporalne zostały uregulowane w art. 6 ustawy nowelizującej, według którego do postępowań w sprawach orzekania zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe (ust. 1); jeżeli przed dniem wejścia w życie ustawy zaistniały podstawy do ogłoszenia upadłości, do postępowań, o których mowa w ust. 1, wszczętych po dniu wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe (ust. 2); jeżeli przed dniem wejścia w życie ustawy ustała możliwość orzeczenia zakazu, o którym mowa w ust. 1, z powodu upływu rocznego terminu do wszczęcia postępowania, zakazu nie orzeka się (ust. 3).

Porównanie pierwotnego i znowelizowanego brzmienia art. 377 prowadzi do wniosku, że jedyną zmianą merytoryczną było wydłużenie do trzech lat rocznego terminu, po upływie którego – w sytuacji, gdy nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości – nie można orzec zakazu, o którym mowa w art. 373 Pr.u.n., jeżeli przed upływem tego terminu nie zostało wszczęte postępowanie w tej sprawie. W rezultacie doszło do wydłużenia możliwości orzeczenia zakazu w sytuacji, w której nie został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości.

Odczytując znaczenie regulacji zawartej w art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej, nie można przyjmować, że intencją ustawodawcy było zachęcenie dłużników do występowania o ogłoszenie upadłości, jeżeli zachodzą do tego podstawy,

poprzez wyznaczenie cezury, po której przyczyny przeszłe, niewykorzystane przez uprawnione podmioty we właściwym terminie do usunięcia nierzetelnych uczestników z obrotu gospodarczego, objęte są swego rodzaju abolicją. Sprzeciwia się temu uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej, zakres wprowadzonych nią zmian i wreszcie samo brzmienie analizowanego przepisu.

W uzasadnieniu projektu podkreślono, że przewidziane w nim ułatwienia dotyczące prowadzenia postępowania naprawczego przez przedsiębiorców, którzy są zadłużeni w niewielkim stopniu i których zadłużenie ma charakter przejściowy, będą miały pośrednie przełożenie na rozwój i funkcjonowanie przedsiębiorców, a w konsekwencji na wyniki ich działalności, również w aspekcie konkurencyjności. W uzasadnieniu tym nie ma natomiast mowy o wprowadzeniu abolicji w celu zachęcenia dłużników do występowania o ogłoszenie upadłości, jeżeli zachodzą do tego podstawy. Wręcz przeciwnie, z uzasadnienia projektu wynika dążenie ustawodawcy do zwiększenia skuteczności systemu eliminacji nierzetelnych uczestników obrotu gospodarczego, czego wyrazem jest między innymi wydłużenie rocznego terminu przewidzianego w art. 377 *in fine* Pr.u.n. (zob. Druk Sejmowy nr 654). Poza tym wprowadzenie abolicji, czyli aktu łaski ustawowej, wymagałoby wyraźniej wypowiedzi ustawodawcy, a takiej analizowany art. 6 ust. 3 nie zawiera.

Konstatacja ta prowadzi do wniosku, że art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej nie zmienia utrwalonej w orzecznictwie wykładni art. 377 Pr.u.n., według której określony w tym przepisie termin do wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej biegnie od dnia, w którym dłużnik był obowiązany złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, tylko wtedy, gdy wniosku takiego nie złożyły inne osoby uprawnione. Jeżeli natomiast wniosek o ogłoszenie upadłości zostanie złożony, termin ten rozpoczyna bieg na nowo i liczy się od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku na podstawie art. 13 Pr.u.n. Wprowadzając zatem regulację zawartą w art. 6 ust. 3 ustawodawca miał na celu jedynie niepogorszenie sytuacji prawnej osób, wobec których mogłoby toczyć się postępowanie o orzeczenie zakazu, o którym mowa w art. 373 Pr.u.n., z powodu wydłużenia terminu przewidzianego w art. 377 *in fine* Pr.u.n. Gdyby bowiem do czasu orzekania w sprawie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika

i gdyby przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej upłynął roczny termin od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek złożyć, to - pomimo wydłużenia terminu do wszczęcia postępowania o orzeczenie zakazu do trzech lat - zakazu takiego nie można byłoby orzec.

Przytoczone argumenty prowadzą do wniosku, że art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej nie wyłącza możliwości orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w sytuacji, w której wniosek o orzeczenie zakazu został złożony po dniu wejścia w życie tej ustawy - w trakcie postępowania upadłościowego wszczętego również po dniu wejścia w życie powołanej ustawy - choćby przed tym dniem upłynął roczny termin przewidziany w art. 377 *in fine* Pr.u.n. w jego pierwotnym brzmieniu.

Ponieważ Sąd Okręgowy wyszedł z odmiennego założenia, konieczne stało się uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.